

ВІДГУК

**офіційного опонента, член-кореспондента НАПН України,
доктора педагогічних наук, професора, Топузова Олега Михайловича
на дисертаційну роботу Борисенко Катерини Борисівни
«Формування фахових компетентностей майбутніх учителів географії
у процесі навчальних практик»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження. Реформування системи освіти України в контексті реалізації Концепції Нової української школи актуалізувало проблематику професійної підготовки вчителя-предметника, як важливого суб'єкта змін, що відбуваються. Важливою складовою цього процесу є професійна підготовка майбутнього вчителя географії, який безпосередньо впливає на формування світогляду випускників закладів загальної середньої освіти. Сучасний учитель географії є носієм інформації про навколишній світ, природу й суспільство, їх взаємодію. Разом із тим, його професійна компетентність, окрім теоретичної підготовки, передбачає безпосереднє ознайомлення з природними комплексами в Україні та за її межами, отримання низки навичок і професійно важливих якостей. Виходячи з положень компетентнісного підходу, підготовка майбутнього вчителя географії повинна відбуватися на основі відповідної компетентнісної моделі й передбачати процедури формування окремих компетентностей, що складають інтегральну компетентність фахівця. Таким чином, важливою складовою професійної підготовки майбутнього вчителя географії є його практична підготовка, яка в значній мірі відбувається під час навчальних практик.

Виходячи із зазначеного вище, підкреслимо, що представлена автором тема дослідження «Формування фахових компетентностей майбутніх учителів географії у процесі навчальних практик» повністю відповідає потребам часу, дозволяє системно побачити процес професійної підготовки

майбутнього вчителя географії з позицій компетентнісного, технологічного та інших загальнонаукових і конкретнонаукових підходів.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Відповідно до теми дисертації, К. Б. Борисенко системно відобразила поняттєву базу дослідження та існуючий досвід, застосувала відповідні завданням методи наукового пізнання, сформулювала та експериментально перевірила гіпотезу дослідження. Викладені автором у дисертаційній роботі основні положення, висновки та рекомендації є достатньою мірою обґрунтованими автором. Це досягнуто на основі використання значної джерельної бази за тематикою дисертації, аналізу навчальних планів і програм, матеріалів щодо баз навчальних практик провідних закладів вищої освіти України та низки зарубіжних університетів, які готують майбутніх вчителів географії, а також завдяки широкій апробації отриманих результатів на науково-практичних заходах.

Значущість роботи підсилює те, що вона виконувалася як складова комплексних розробок відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за темами «Формування професійної компетентності майбутнього вчителя географії в умовах класичного університету» та «Дослідження інноваційних процесів у вітчизняній освіті засобами картографічного моделювання».

На окрему увагу заслуговує тривалий період роботи автора над темою дисертації, який складає понад 10 років, що відображено в її наукових роботах. Усе зазначене дозволило автору відпрацювати та обґрунтувати найбільш дієві механізми проведення різних видів навчальних практик студентів, виступаючи безпосереднім керівником цих практик, запропонувати та впровадити для реального використання авторську технологію формування фахових компетентностей майбутніх учителів географії в процесі навчальних практик.

3. Достовірність і наукова новизна одержаних результатів.

Ознайомлення зі змістом дисертації, авторефератом, основними публікаціями, практичним досвідом роботи здобувача щодо проведення практик дозволяє однозначно визнати, що мету дослідження було досягнуто. Достовірність положень, що виносяться на захист, було доведено через проведення класичного педагогічного експерименту, вірогідність отриманих результатів обґрунтована із застосуванням критерія Пірсона. Основні положення дослідження, викладені особисто автором та характеризуються значним ступенем наукової новизни. Зокрема, автором вперше обґрунтовано технологію формування фахових компетентностей майбутнього вчителя географії у процесі навчальних практик; визначено концептуальні підходи щодо формування фахових компетентностей майбутніх учителів географії у процесі навчальних практик на основі декомпозиції кожної компетентності і комплексного застосування компетентнісного, кваліметричного, технологічного підходів; розроблено факторно-критеріальну модель для оцінювання рівня сформованості фахових компетентностей майбутніх учителів географії у процесі навчальних практик.

Одночасно, у процесі досліджень, було удосконалено компетентнісну модель майбутнього вчителя географії за рахунок визначення співвідношення, систематизації й змістового наповнення окремих компетентностей; зміст навчання спеціальних географічних дисциплін за рахунок оновлення: змісту польового і камерального етапів навчальних практик, програм навчальних практик щодо алгоритму їх проведення, організації навчально-наукових маршрутів, уніфікації вимог до регіонального і міжрегіонального етапів навчальних практик, їх навчально-методичного, ІТ й документального забезпечення тощо. Важливим здобутком є поліпшення процесу формування професійних компетентностей майбутнього учителя географії у класичному університеті шляхом удосконалення відповідної компетентнісної моделі.

На особливу увагу заслуговує авторська факторно-критеріальна модель для оцінювання рівня сформованості фахових компетентностей майбутнього вчителя географії в процесі навчальних практик.

4. Значення отриманих результатів для науки і практичного використання. Для кожного вчителя географії безсумнівним є той факт, що навчальні практики є однією з найважливіших складових його професійної підготовки. Без повноцінного засвоєння навчального матеріалу практик складно уявити процес формування інтегральної компетентності майбутнього вчителя географії. Саме тому має місце вагома практична значимість отриманих результатів дисертаційного дослідження. У теоретичному сенсі ця робота є прикладом того, на якій науковій, експериментальній базі має здійснюватися формування компетентностей.

Представлена дисертація практично не потребує окремого обґрунтування її практичного значення, адже автором у процесі дослідження вже реалізовано різні його складові: удосконалено зміст низки спеціальних навчальних дисциплін у контексті проведення навчальних практик і підготовки майбутніх учителів географії, впроваджено у роботу авторський щоденник навчальної практики, запропоновано та застосовано у власній викладацькій діяльності низку сучасних ГІС-технологій та приладів із обґрунтуванням їх ролі для формування фахових компетентностей.

Теоретичні положення й практичні напрацювання дисертації можуть використовуватися як у процесі професійної підготовки майбутніх учителів географії, так і під час підвищення їхньої кваліфікації; при розробці навчально-методичних комплексів дисциплін, підручників і посібників, програм спецкурсів для слухачів бакалаврських програм тощо.

5. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових фахових виданнях. Основні результати дослідження у повній мірі представлені у публікаціях автора, з яких 6 статей – у провідних фахових виданнях України; 1 стаття – в зарубіжному науковому періодичному виданні з педагогічних дисциплін; 5 публікацій –

апробаційного характеру, 2 статті – в інших виданнях. Слід наголосити й на публікації результатів у низці навчально-методичних праць (1 навчально-методичний посібник; 1 навчальне видання, 1 навчальний посібник, 1 методичні рекомендації). Загалом, за темою дисертаційного дослідження представлено 18 публікацій (з них 14 одноосібних), які повною мірою розкривають основні авторські результати, висновки та рекомендації.

6. Відповідність структури та змісту дисертації вимогам щодо кандидатських дисертацій.

Дисертаційна робота представлена логічно та послідовно, вдало доповнена рисунками та таблицями по ходу викладення основного матеріалу. Загалом, робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків і відповідає нормативним вимогам.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Високо оцінюючи результати дослідження Борисенко Катерини Борисівни, доцільно висловити окремі міркування, що виникли в процесі рецензування дисертації та вимагають окремих уточнень і пояснень.

1.Перший розділ, на нашу думку, дещо переобтяжений надмірною інформацією щодо загальновідомих положень компетентнісного підходу.

2.При аналізі сучасного стану дослідження проблеми в світовій практиці (підрозділ 1.2 першого розділу) матеріал в основному обмежується європейськими країнами та США, країни пострадянського простору представлені обмежено. Виходячи з цього, бажано б було висвітлити стан відповідної проблематики в провідних університетах цих країн більш детально.

3.У другому розділі доцільно було б більш ґрунтовно висвітлити процедуру декомпозиції відповідної педагогічної системи, як основу для виділення факторів і критеріїв у процесі розробки факторно-критеріальної моделі оцінювання рівня сформованості фахових компетентностей майбутніх учителів географії у процесі навчальних практик.

4. У дисертації значна увага приділена питанням уніфікації навчальних планів і програм класичних і педагогічних університетів, які готують сьогодні майбутніх вчителів географії. На нашу думку, варто було б дати у дослідженні відповідні рекомендації керівникам навчальних практик закладів вищої освіти де готують майбутніх вчителів географії щодо подальшого запровадження відповідних змін в Україні.

5. За результатами дисертаційної праці слід рекомендувати К. Б. Борисенко розробити процедуру передачі розробленої педагогічної технології для широкого її використання в системі вищої географічної освіти України.

6. Зважаючи на оригінальність представлених автором матеріалів, доцільно було б захистити її наукові напрацювання свідоцтвом про авторське право на твір або патентом.

Слід зазначити, що висловлені зауваження і побажання не зменшують загальної високої оцінки дисертаційної роботи Борисенко Катерини Борисівни «Формування фахових компетентностей майбутніх учителів географії в процесі навчальних практик».

8. Висновки щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Змістовний аналіз дисертаційного дослідження здобувача дозволяє зробити наступні висновки:

1. Дисертація К. Б. Борисенко «Формування фахових компетентностей майбутніх учителів географії у процесі навчальних практик» є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке вирішує важливу та актуальну проблему.

2. Усі положення дисертації є обґрунтованими, характеризуються науковою новизною, достовірність отриманих результатів та вірогідність зроблених висновків забезпечені дисертантом в процесі дослідження.

3. Поставлена автором мета, сформульовані завдання дослідження розв'язані досить глибоко та доказово. Всі положення, що виносилися на

захист, теоретично обґрунтовані, їх зміст викладено в основних висновках до дисертації, які є переконливо обґрунтованими.

4. Дисертаційне дослідження має практичне значення, що підтверджується використанням отриманих результатів у навчальному процесі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

5. Структура дисертації та обсяг основного тексту відповідають чинним вимогам до кандидатських дисертацій. Назва роботи відповідає її меті, змісту теоретичної частини та експериментального дослідження. Зміст автореферату й основних положень дисертації носять ідентичний характер, автореферат оформлено відповідно до діючих вимог.

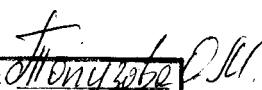
Таким чином, дисертація Борисенко Катерини Борисівни «Формування фахових компетентностей майбутніх учителів географії в процесі навчальних практик» є завершеною науковою працею, що має теоретичне й практичне значення для теорії і методики професійної освіти і відповідає вимогам пп. 9, 11-13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

віце-президент Національної академії
педагогічних наук України,
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України

 О. М. Топузов

Орочний підпис
стверджую
начальник загального відділу
Національної академії педагогічних
наук України